

Zakon postopnosti in oddaljeni verniki

»Zakon postopnosti« (»lex gradualitatis«) je moralno-teološki pojem, ki ga teologi moralisti danes pogosteje omenjajo kot v preteklosti. Najdemo ga tudi v nekaterih cerkvenih dokumentih zadnjega časa. Gre za stvarnost, s katero se srečujejo ljudje vseh časov, kultur in razmer. Dejstvo je, da otrok in odrasel človek nista na isti ravni glede razumevanja življenja in življenjskih nalog, da zaradi spoznanja z ene strani ali nevednosti z druge strani človek ni vedno enako odgovoren za svoja dejanja, da umska sposobnost (modrost) ali nezmožnost odločilno vplivata tudi na etično podobo človeka. Sicer pa je zakon postopnosti temelj vsakega vzgojnega procesa, pa tudi pravnega in družbenega reda.

Zakon postopnosti je mogoče tudi napačno razumeti kot »postopnost zakona« (»gradualitas legis«), kar pomeni, da za nekoga zakon (še) ne velja ali velja le delno, medtem ko ga drugi mora spoštovati, kar je s pravnega vidika nesprejemljivo. Prav tako je mogoče iz tega izvajati moralni subjektivizem in relativizem, po katerem si človek kroji moralni zakon in pravila ravnanja po svojem okusu. Nekateri zagovarjajo celo popolno (absolutno) svobodo in ne priznavajo nobenega moralnega zakona.

Zanima nas, ali je mogoče v smislu zakona postopnosti razumeti tudi pojav tako imenovanih »oddaljenih in obrobni kristjanov«, kateri so v ospredju pastoralnega leta 2005-2006.

1 Radikalnost in človečnost svetopisemskega sporočila

V Svetem pismu zamenjamo pojme, ki smo jih ljudje skovali in z njimi bolj ali manj

ustrezno izražamo neko misel ali nek pojav. Kljub temu lahko najdemo podobne (analogne) primere, ki naše vprašanje vsaj delno pojasnijo. V priliki o talentih (prim. Mt 25, 14-30) je rečeno, da je eden od služabnikov prejel pet talentov, drugi dva, tretji pa le enega. Zakaj ta razlika, Kristus ni razložil. Talente lahko primerjamo z mnogimi darovi, ki smo jih ljudje prejeli eden v večji drugi v manjši meri. Prve zasnove našega bivanja prejemamo od drugih, od staršev in okolja, tako biološke in značajske poteze, vzgojo v družini in družbi. Določata nas tudi kraj in čas rojstva, prav tako druge življenjske okoliščine, ki so zaznamovale in oblikovale našo življenjsko pot. Tudi verska vzgoja je dediščina, ki je nekaterim bila dana v zibelko, drugi pa so živeli brez nje. Navedene danosti pa ne determinirajo našega bivanja tako, da ne bi bilo predvsem odvisno od našega deleža in prizadevanja. V priliki o talentih je poudarek ravno na tistem segmentu, ki ga človek osebno prispeva, za katerega je tudi moralno odgovoren pred seboj, drugimi in Bogom. Različnost darov, sposobnosti in življenjskih razmer, v katerih oboje uresničujemo, je za človeka izziv, da oblikuje svojo človeško podobo glede na subjektivne in objektivne danosti.

Izbira in klic apostolov (prim. Mt 10, 1-4; Mr 3, 13-19) pove, da je Kristus nekaterim zaupal več kot drugim; apostole je celo imenoval za svoje prijatelje (prim. Jn 15, 14). Vsem poslušalcem je govoril v prilikah, »svojim učencem pa je vse posebej razlagal« (Mr 3, 34). Razlog ni bil njihovo manjše razumevanje tega, kar jim je hotel povedati, marveč zaupanje, da

bodo bolje in globlje razumeli njegove besede in jih bodo pozneje razlagali drugim. Večje zaupanje je vedno tudi večja naloga.

Čeprav je prilika o talentih s človeške in verske plati razumljiva, prav tako tudi izbira in poklic apostolov, Sveto pismo navaja tudi druge zahteve, ki izražajo predvsem (božjo) radikalnost. Stara zaveza navaja Jahvejevo naročilo: »Bodite sveti, kajti jaz, Gospod, vaš Bog, sem svet!« (3 Mz 19,2). Kristus daje človeku brezpogojno nalogo glede popolnosti in svetosti, ko pravi: »Bodite torej popolni, kakor je popoln vaš nebeški Oče« (Mt 5,48). Prav tako zagotavlja, da je človeku namenjena polnost življenja: »Jaz sem prišel, da bi imeli življenje in ga imeli v izobilju« (Jn 10,10). V navedenih svetopisemskih stavkih ni prostora za polovičarstvo ali kakršno koli preračunljivost. Izražene so jasne zahteve in tudi obljube tistemu, ki bo te zahteve spolnjeval. Vsi so poklicani k popolnosti, celo k svetosti, ki ima vzor v svetosti samega Boga. Smemo re-

či, da človek nosi v sebi nekaj božanskega, ko išče vedno boljše in popolnejše, ko si prizadeva za nova in neskončna spoznanja, ko želi sebi in drugim srečnejše življenje. V sebi nosimo »prvine Duha« (Rim 8,23), ki nas spodbujajo k popolnosti.

Toda Sveto pismo pozna tudi drugo plat človeškega življenja: nepopolnost in grešnost, polovičarstvo in nezvestobo. Kristus to upošteva, ko pravi, da »ni prišel klicat pravičnih, marveč grešnike« (Mt 9,13; Lk 5,32), da »zdravnika ne potrebujejo zdravi, ampak bolni« (Mt 9,12). Apostol Pavel na več mestih govori o »močnih« in »slabotnih« v veri (prim. Rim 14,1; 1 Kor 8,7.11.12) in med slednje prišteva tudi sebe. Prav tako pa govori tudi o »novem človeku«, ki je oblikovan po/ v Kristusu (prim. Ef 4,24; Kol 3,10).

Najbolj izrazito je zakon (tudi načelo) postopnosti upošteval Kristus v pogovoru z apostoli. Čeprav je prišel na svet, da bi razodel resnico in skrivnost Očetove ljubezni

Helena Valentin: *Morska toplina*, 2003, akril na platnu, 50 x 60 cm.

in usmiljenja do človeka, je vedel, da apostoli še ne morejo vsega razumeti in nositi. Pri zadnji večerji je rekel apostolom: »Še mnogo vam imam povedati, a zdaj bi še ne mogli nositi. Ko pa pride on, Duh resnice, vas bo vodil k popolni resnici« (Jn 16,12-13). Učenca na poti v Emavs pa je pokaral: »O nespametna in počasna v srcu za verovanje vsega, kar so povedali preroki!« (Lk 24,25). Postopnost je izražena v kontekstu prizadevanja za dobro, pa tudi v kontekstu boja proti slabemu, ki je v človeku, kjer se zlo zmanjšuje in končno premaga.

Ti in drugi svetopisemski navedki imajo pomembno sporočilo, ki ga potrjuje vsakdanja življenjska stvarnost. Človek se počasi prebija do spoznanj o sebi in o svetu, ki ga obdaja. Zakladnica človeškega spoznanja se kljub temu povečuje in prehaja iz roda v rod. Še zahtevnejša je pot spoznanj na etičnem področju, na katerem mora vsak človek in vsak rod prehoditi pot spoznanja in dozorevanja. Rek, da se iz zgodovine nismo veliko naučili, da je človek vedno enak, izraža izkustvo, da smo na tem področju tako rekoč vedno na začetku.

2 Oddaljenost in obrobnost kot človeška stvarnost

Na vseh področjih življenja so ljudje, ki svoje življenje vzamejo resno, ki podarjene talente odgovorno porabijo, in drugi, ki tega ne storijo ali storijo le polovičarsko. Nekateri celo zagovarjajo doktrino, da je dovolj, če je na vsakem področju nekaj ljudi, ki »vlečejo voz naprej« in drugim kažejo pot. Tako naj bi bilo na področju znanosti in umetnosti, tehnike in športa, pa tudi moralnega in verskega življenja. Nekaj primerov. Glasba je prvinska umetnost, ki ji nihče ne oporeka njene pomembnosti, vendar le nekateri svoj talent razvijejo do vrhunske umetniške ravni. Vendar večina ljudi glasbo posluša, prihaja na koncerte, tudi sami kaj

zaigrajo ali zapojejo. Prav tako se le nekateri radi povzpnejo na visoke gore in od tam občudujejo naravo, drugi gore in navdušene gornike občudujejo le iz doline.

Ali se morda kaj podobnega dogaja tudi na verskem področju? Odgovoriti moramo pritrdilno. Koncil je močno naglašal tako dostojanstvo človeške osebe in enakost vseh ljudi, vendar je zapisal, da »zaradi različnih telesnih sposobnosti in zaradi različnih umskih in нравnih sil niso vsi ljudje enaki« (*Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 29; odslej CS). Nekateri občudujejo Kristusa in njegov evangelij, svetnike, ki so sledili Kristusu in njegovi besedi, sami pa nimajo ne moči ne volje slediti tem zgledom. Vedo, kaj govorijo božje zapovedi in obljube, vendar jih ne prvo ne drugo ne pritegne k doslednemu življenju po veri. Mnogi imajo dovolj časa in priložnosti za molitev in mašo, za dobra dela in prostovoljne dejavnosti, toda manjka jim pripravljenosti. Lahko bi naštevati še druge primere in znamenja, ki jih ni mogoče obravnavati v isti sapi glede obrobnosti ali oddaljenosti od Boga, vere in Cerkve ali cerkvenega občestva.

Apostolska spodbuda *O evangelizaciji* (1975) Pavla VI. takole povzema pojav oddaljenosti: »*Drugo področje so tisti, ki ne živijo po veri (nepraktikanti); danes imamo veliko število krščenih, ki večinoma niso izrecno zatajili svojega krsta, ki pa gledajo nanj kot na nekaj postranskega in ne živijo iz njega. Pojav vernikov, ki ne živijo po veri ..., je v zgodovini krščanstva zelo star; povezan je z naravno slabostjo, z neko globoko nedoslednostjo, ki jo, žal, nosimo v dnu samega sebe. Vendar pa si ta pojav danes privzema nove poteze. Dostikrat ima svoje korenine v izkoreninjenosti, ki je značilna za našo dobo. Poraja se tudi iz dejstva, da kristjani danes živijo poleg neverujočih in so pod stalnimi nasprotujočimi udarci nevere. Z druge strani tisti, ki danes ne živijo po veri ..., skušajo razložiti in upravičiti svoje stališče z izgovarjanjem na neko no-*

tranjo religioznost, z izgovarjanjem na osebno avtonomijo ali na osebno pristnost» (56).

Prav je, da priključimo v spomin nekaj pastoralno-socioloških meril, ki pojasnjujejo, kaj obrobnost sploh je, ter navedemo nekaj razlogov za nastanek tega pojava.

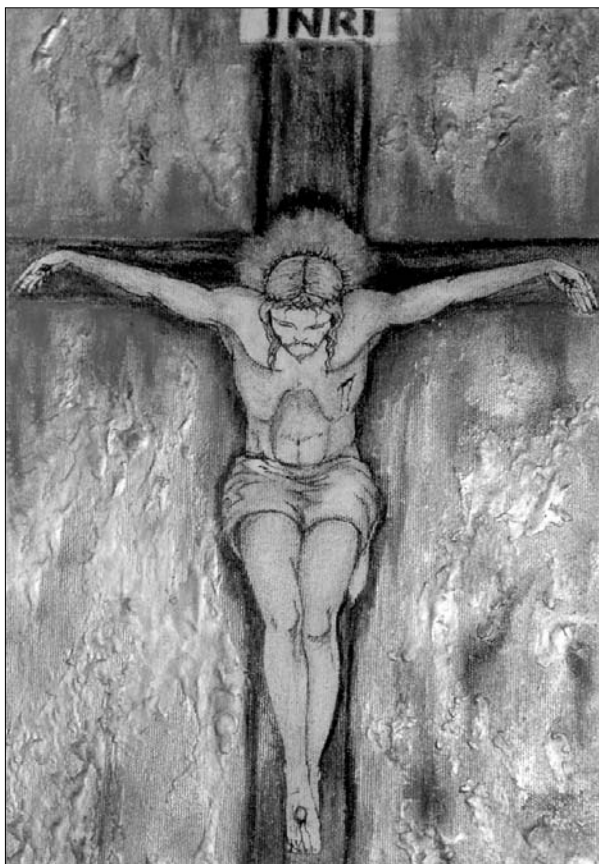
1. *Merila:* Verska praksa je prvo in najvidnejše zunanje merilo. Gre za obisk nedeljske in praznične maše, prejem zakramentov in skrb, da so v to vključeni tudi družinski člani (sozakonec, otroci, okolje). Opuščanje verske prakse se prične postopoma: najprej z opuščanjem nedeljske in praznične maše, zakramentov spovedi in obhajila, zanemarjanjem osebne verske vzgoje in vzgoje otrok, oddaljevanjem od krščanskega občestva itd. Na vprašanje, ali je opuščanje verske prakse razlog, da pri kom zbledi pomen verskih in moralnih resnic, ali pa sta verska brezbriznost in moralni laksizem razlog za opuščanje verske prakse, so odgovori zelo različni. Nekateri zagovarjajo prvo, drugi drugo. Vsekakor se ena in druga pot podpirata v oddaljevanju od vere. Mnogi, ki so zašli na razna kriva pota ali je njihova vernost bila pod vprašanjem, povedo, da je s tem začela upadati tudi verska praksa. Prav tako pa opuščanje verske prakse in oddaljevanje od vernega občestva slabi versko in moralno zavest. Vsem so znani tudi nasprotni primeri, da je kdo ravno zaradi trdnosti v veri ostal tudi trden v verski praksi, ali pa je zvestoba verski praksi prispevala k odstranitvi negotovosti in verskih dvomov.

Sprejemanje verskih in moralnih resnic, ki jih oznanja evangelij, je najpomembnejši dejavnik in merilo vernosti. Ne bomo se spuščali v sociološko razlikovanje vernosti (pristne religioznosti) in cerkvenosti (zunanje pripadnosti). Načeloma je možna vernost brez cerkvenosti in cerkvenost brez vernosti, ki jo pozna tudi dvatisočletna zgodovina Cerkve. Zunanja pripadnost cerkvenemu občestvu ni identična z notranjo pripadnostjo veri in obratno. Dejstvo pa je, da nihče ne more dalj

časa ohraniti vere, če ne pripada tudi občestvu, ki vero posreduje, živi in podpira; z drugimi besedami, če tudi sam vere ne živi v občestvu in prispeva svoj delež k rasti vere pri članih občestva. Vera kot najbolj osebni dejčlovekovnega spoznanja in hotenja je vera Cerkve, ki vero v Kristusovem imenu oznanja, živi in hrani.

2. *Vzroki:* Čeprav je vprašanje vzrokov oddaljevanja zelo pomembno in hkrati zanimivo, to ni prvenstvena naloga tega prispevka. Kljub temu navajamo nekaj misli. Oddaljevanje najprej vključuje, da je bil kdo blizu nekomu ali nečemu. Kako je sploh možno govoriti o oddaljevanju od nekega središča (osebe, ustanove, kraja), če nismo najprej prepričani, da je kdo bil v njegovi/njeni bližini? Če je odgovor bodisi pritrdilen bodisi negativen, se v prvem primeru odpirajo mnoga vprašanja: kako je mogoče zanikati spoznanje in izkustvo, ki ga je kdo imel? Če je odgovor negativen, to pomeni, da ni bil deležen osebnega spoznanja in izkustva vere in občestva. Kljub temu smemo govoriti o oddaljevanju, kolikor je temu središču vedno bolj daleč. Pri iskanju vzrokov najpogosteje menimo, da so ti predvsem na strani oddaljujočega subjekta, ta pa bi lahko našteval nešteto razlogov v potrditev ali v opravičilo svojega ravnanja. Njegove razloge je treba vzeti resno in spoštljivo, čeprav izražajo predvsem subjektivne in parcialne poglede.

Navadno smo manj pozorni na zunanje, objektivne vzroke, med katere je treba prišteti pomanjkljivo ali celo pohujšljivo ravnanje krščanskega občestva v preteklosti in zlasti danes. Pri tem mislimo na nemoč občestva, da bi bilo s svojo vero, življenjem po veri in razumevanjem v pomoč kristjanu pri njegovem verovanju in verskem poglobljanju. Kristjan je bil krščen v veri Cerkve, vključen v krščansko občestvo, deležen bolj ali manj uspešnega uvaanja v krščanstvo v družini in krščanski skupnosti. Pogosto je bil prepuščen sam sebi in se

Helena Valentin: **Križani**, 2001, mešana tehnika.

je izgubil v puščavi življenja. Ne gre pozabiti, da je s krstom tudi krščansko občestvo in ne samo krščeni ter njegovi starši sprejelo obveznost, da bo skrbelo za rast njegove vere. Kakor se grešnik brez izrecne božje milosti in pomoči Cerkve ne more spreobrniti, tako tudi oddaljujoči se vernik ne more začeti poti približevanja brez pomoči in sodelovanja občestva.

3 Narediti korak naprej

Bodisi da je oddaljenost od pristnega evangeljskega krščanstva večja ali manjša bodisi da so vzroki na strani subjekta ali krščanskega občestva, gre za vprašanje, kaj je treba in je tudi mogoče storiti. Naloge se tičejo tako posameznika kot krščanskega občestva. Prvi se zaradi nevednosti in nemoči pogosto niti ne zaveda

svojega stanja. Nahaja se v »nepremagljivi nevednosti«, ki je človek ni sposoben sam preseči. Njegova odgovornost je minimalna ali nična, razen če nevednosti ni sam kriv zaradi brezbriznosti ali kakega drugega vzroka. Stanje, v katerem se nahaja, je v vsakem primeru nekaj slabega, je nepopolnost in greh, bistvo greha pa je v tem, da človeku preprečuje pot k dobremu in k popolnosti, kajti vsak greh »človeka samega zmanjšuje, ko ga odvrča od tega, da bi dosegel svojo polnost« (CS 13).

V človeku samem se prej ali slej prebudi spoznanje, da je nepopolno bitje, ki greši. Prebudi se tudi želja, da bi bil boljši, da bi spremenil svoje življenje in življenjsko usmeritev. Brez dvoma so to pomembne antropološke prvine, lastne samo človeku in dane od

Boga. Če je torej zvest samemu sebi, bo ravnal dosledno in sledil notranjemu klicu k dobremu. Pomoč, ki mu jo dajejo drugi, je v tem, da mu pomagajo odkriti in zaznati v človeško naravo položena hrepenenja in zmožnosti. Ko bo storil prvi korak iščoč resnico in dobroto, bo kljub naporom in težavam spoznal vabljalnost prave poti.

Na področju verske prakse se ti koraki kažejo tako, da je oddaljeni za praznike prestopil prag cerkve, da je želel otrokom zagotoviti krst ali prejem drugih zakramentov, da je oskrbel cerkveni pokop za družinskega člana ali svojca, da je prosil za nek blagoslov, predvsem pa tedaj, ko je iskal odgovor na verska ali moralna vprašanja. Poslušalec mora biti pozoren, da bo njegove motive ovrednotil in jih skušal poglobiti. Tako bo tudi sam naredil korak nasproti oddaljenemu. Celo v primeru, ko oddaljeni s svojimi vprašanji izziva in se zdi, da nima čistih namenov, ima lahko dobrohotno sprejemanje njegovih vprašanj pozitivne učinke. Tako ima poslušalec možnost, da pove »razloge svojega upanja« (1 Pt 3, 15), ki so sogovorniku (oddaljenemu) spodbuda za nadaljnje iskanje in razmišljanje.

Čeprav oddaljeni brez minimalne pripravljenosti ne bo mogel storiti prvega koraka glede globljega spoznanja Boga, pa ima krščansko občestvo veliko več možnosti za približevanje oddaljenemu. Na voljo ima evangelijsko pričevanje (martyria), ki obsega besede in življenje, pričevanje posameznika in občestva. Pastoralni teologi pogosto navajajo, da je pojav oddaljenih predvsem znamenje slabotnosti krščanskega občestva, ki ni sposobno razumevanja in sprejemanja slabotnih v veri, občestva, ki nima pristnih človeških odnosov. Gre za individualistično krščanstvo, ki se zapira v svet lastnih vprašanj in zanemarja misijonarsko razsežnost verovanja. Tem pojavom je treba prišteti tudi pristranskost verujočih, ki od drugih zahtevajo nekaj, česar sami ne živijo. Nad oddaljenimi se pohujšu-

jejo, namesto da bi jih sprejemali z razumevanjem in jih diskretno spodbujali k vedno večji zvestobi evangeliju v območju cerkvenega občestva. V tem imajo zlasti krščanska občestva in sodobna cerkvenostna gibanja veliko možnost misijonskega delovanja med slabotnimi v veri ter njihovi vnovični vključitvi v samo občestvo.

Čeprav je vsebina verskega in moralnega oznanila vedno ista in ga moramo vedno globlje spoznavati, je pomembno vprašanje, kako današnjemu človeku iste resnice posredovati na bolj »razumljiv in prepričevalen način« (OE 3). Poudarek je torej na načinu, ki ne obsega samo metod besednega posredovanja, marveč tudi drugih osebnostnih in občestvenih načinov, med katere prištevamo govorico in metode sodobnih medijev. Sporočilo homilije, kateheze in drugih oblik oznanjevanja vključno z verskim tiskom le redko pride do oddaljenih. Zato so praznični nagovori, udeležba pri zakramentalih in ljudskih pobožnostih, predvsem pa osebni stik tista možnost, v katerih bi morali oznanjevalci in celotno krščansko občestvo iskati pot do oddaljenih.

Kristjan ne more na vprašanje »Kje je tvoj brat Abel?« odgovoriti: »Ne vem. Mar sem jaz varuh svojega brata?«. Odgovornost za drugega nas ne samo zavezuje, marveč tudi povezuje v bratsko skupnost in eno človeško družino.

Literatura:

- Pavel VI. 1976: *Apostolska spodbuda o evangelizaciji*. Ljubljana.
Janez Pavel II. in Papeški svet za družino 1997: *Zakrament pokore. Cerkevni dokumenti 70*. Ljubljana, 59-73.
Fuček, I. 1991: *Il peccato oggi. Riflessione teologico-morale*. Roma: PUG.
Gatti, G. 1999: *Confessare oggi. Un manuale per i confessori*. Torino: EDC, 96-105.
Valenčič, R. 2001: Lex gradualitatis v človekovem moralnem življenju. *Bogoslovni vestnik* 61 (2001), 455-470.